

УДК 336.71

JEL Classification: F21, O11, O16

DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-04-01-04>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

STATE REGULATION OF FOREIGN INVESTMENTS IN THE CONTEXT OF ENHANCING NATIONAL ECONOMIC EFFICIENCY

Шапошников К. С.

Доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів,
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-0640-9934

Стойка В. О.

Кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів, менеджменту та інформаційних технологій,
Уманської філії ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Умань, Україна
ORCID: 0000-0002-8830-1822

Білокінь О. В.

Здобувач освіти рівня PhD,
ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Умань, Україна
ORCID: 0009-0003-5372-642X

Kostiantyn Shaposhnykov

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
State Scientific Institution «Institute for Modernization of Educational Content»
of the Ministry of Education and Science of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Vitalii Stoika

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Finance, Management and Information Technologies,
Uman Branch of PVNZ «European University»,
Uman, Ukraine

Oleksii Bilokin

Applicant of PhD Level
PHEI «European University»,
Uman, Ukraine

Однією з головних задач дослідження є визначення ролі іноземних інвестицій у забезпеченні економічного зростання та структурної модернізації національної економіки, особливо в умовах економічних викликів, спричинених війною та післявоєнним відновленням. Автори вказують на важливість іноземних інвестицій як джерела технологічних новацій, розвитку інфраструктури та створення робочих місць, що дозволяють забезпечити сталий економічний розвиток. За результатами аналізу динаміки прямих іноземних інвестицій України у 2010-2024 роках можна зробити висновок, що ситуація з інвестиціями була сильно

залежною від політичної та економічної стабільності. У 2010-2013 роках спостерігалось стійке зростання ПІІ та позитивне сальдо портфельних інвестицій, що свідчило про привабливість українського ринку для іноземних інвесторів. Проте з 2014 року, через анексію Криму, війну на Донбасі та політичну нестабільність, обсяги інвестицій значно скоротилися, що відобразилося на негативному сальдо ПІІ та зростанні інвестиційних ризиків. Починаючи з 2016 року, спостерігалось поступове відновлення інвестицій, але глобальна пандемія COVID-19 у 2020 році знову погіршила ситуацію. З 2021 року, попри короткочасне поживлення інвестиційної активності, з початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році обсяги ПІІ знову знизилися. Проте у 2023-2024 роках спостерігається певне відновлення інвестицій, зокрема завдяки підтримці у вигляді позик, допомоги та міжурядових програм, що дозволяє сподіватися на відновлення інвестиційної привабливості України в довгостроковій перспективі. Також проведено кількісний аналіз залежності ВВП України від динаміки різних видів іноземних інвестицій за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу. Результати дослідження вказують на сильний позитивний вплив прямих іноземних інвестицій на зростання ВВП, а також на важливість диверсифікації інвестиційних потоків для забезпечення стійкого економічного розвитку. В статті також розроблені пропозиції щодо удосконалення державного регулювання іноземних інвестицій з акцентом на підвищення економічної ефективності, стабільності та сприяння сталому розвитку економіки України в умовах глобальних змін.

Ключові слова: іноземні інвестиції; ВВП; національна економіка; ефективність; державне регулювання.

One of the main objectives of the study is to determine the role of foreign investments in ensuring economic growth and structural modernization of the national economy, especially in the context of economic challenges caused by the war and post-war recovery. The authors highlight the importance of foreign investments as a source of technological innovations, infrastructure development, and job creation, which contribute to sustainable economic development. Based on the analysis of the dynamics of foreign direct investment (FDI) in Ukraine from 2010 to 2024, it can be concluded that the investment situation was strongly dependent on political and economic stability. In 2010-2013, there was a steady growth in FDI and a positive balance of portfolio investments, which indicated the attractiveness of the Ukrainian market for foreign investors. However, starting from 2014, due to the annexation of Crimea, the war in Donbas, and political instability, investment volumes significantly decreased, which was reflected in a negative balance of FDI and an increase in investment risks. Starting in 2016, a gradual recovery of investments was observed, but the global COVID-19 pandemic in 2020 worsened the situation again. In 2021, despite a short-term revival of investment activity, with the onset of the full-scale invasion by the Russian Federation in 2022, FDI volumes decreased once again. However, in 2023-2024, there has been some recovery in investments, primarily due to support in the form of loans, aid, and intergovernmental programs, which provides hope for the restoration of Ukraine's investment attractiveness in the long term. A quantitative analysis of the dependence of Ukraine's GDP on the dynamics of various types of foreign investments was also conducted using correlation-regression analysis methods. The results indicate a strong positive impact of FDI on GDP growth, as well as the importance of diversifying investment flows to ensure sustainable economic development. The article also develops proposals for improving the regulation of foreign investments with an emphasis on enhancing economic efficiency, stability, and promoting the sustainable development of Ukraine's economy in the context of global changes.

Key words: foreign investments; GDP; national economy; efficiency; state regulation.

ВСТУП

В умовах післявоєнного відновлення економіки України актуалізується підхід, притаманний сучасній світовій практиці, коли державне регулювання іноземних інвестицій включає механізми оцінки впливу інвестицій на економічне зростання та надання дозволів на прямі іноземні інвестиції у стратегічно важливі сектори. Попри загалом позитивний ефект від залучення іноземного капіталу – зокрема, як джерела фінансових ресурсів, технологій та робочих місць, – держава повинна враховувати потенційні ризики посилення зовнішнього контролю над критично важливими об'єктами економіки. З огляду на це, сучасна політика України має орієнтуватися на баланс між відкритістю до інвесторів і забезпеченням національних інтересів. Такий підхід передбачає, з однієї сторони, лібералізацію процедур, створення сприятливого регуляторного середовища та інституційний супровід інвесторів, а з іншої – запровадження превентивних механізмів контролю за інвестиціями у стратегічні

галузі: оборону, енергетику, інфраструктуру, ІТ та телекомунікації. У перспективі післявоєнної відбудови саме системна й зважена політика державного регулювання прямих іноземних інвестицій (ПІІ) здатна забезпечити ефективне використання іноземного капіталу як інструменту відновлення та модернізації економіки, зберігаючи економічний суверенітет країни.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Особливості та тенденції залучення іноземних інвестицій в умовах воєнного стану в Україні ґрунтовно висвітлено у працях Тимоць М. та ін. [1], Савченко М. та ін. [2], які аналізують як безпосередні бар'єри, так і потенціал адаптації інвестиційної політики до нових реалій. Моделювання впливу прямих іноземних інвестицій на економіку України у післявоєнний період здійснено Бабець І. [3], що дозволяє зробити прогностичні висновки щодо їх ролі у відбудові країни. Механізми державного регулювання інвестиційної діяльності проаналізовано у працях Кравчун О. [4], Намлієвої Н. [5], які розглядають інституційні

інструменти й нормативні підходи до управління інвестиційними потоками. Значну аналітичну цінність мають також дослідження Чапляк Н. [6], Венгуренко Т. [7], що стосуються інвестиційної привабливості України та її регіонів. Ці праці дають змогу комплексно оцінити інвестиційний потенціал держави з урахуванням чинників ризику, ділового клімату та інституційного середовища. Водночас дослідження Бахур Н.В. [8], Лугової М. та ін. [9] акцентують увагу на важливості інвестиційного забезпечення розвитку регіонів, розкриваючи вплив інвестицій на соціально-економічну динаміку територій. На основі зазначених наукових напрацювань особливої значущості набуває дослідження державного регулювання іноземних інвестицій у контексті підвищення ефективності національної економіки, що дозволяє поєднати стратегічні підходи до інвестиційної політики з практичними інструментами державного управління в умовах відновлення та трансформації економіки України.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є обґрунтування державного регулювання іноземних інвестицій в Україні в сучасних умовах з урахуванням необхідності підвищення ефективності національної економіки та стимулювання її розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні здійснено кількісний аналіз залежності ВВП України від динаміки різних видів іноземних інвестицій за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу. Це дозволяє не

лише виявити силу та напрямок зв'язку між змінними, а й визначити найбільш вагомі фактори впливу, що мають значення для формування стратегічної економічної політики. Використовувались існуючі дослідження, аналітичні звіти та економічні огляди для підготовки загальних висновків про вплив інвестицій на економіку України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття «іноземні інвестиції» різнобічно тлумачиться у літературних джерелах. Найпоширенішим визначенням є тлумачення згідно Закону України «Про режим іноземного інвестування»: «Іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [10]. Тобто, іноземні інвестиції – це вкладення капіталу іноземними фізичними або юридичними особами в економіку іншої держави з метою отримання прибутку або досягнення стратегічних цілей.

Для розуміння масштабів і динаміки участі іноземного капіталу в економіці України доцільно проаналізувати показники прямих, портфельних та інших іноземних інвестицій у порівнянні з динамікою валового внутрішнього продукту (ВВП). У табл. 1 представлено обсяги ПІІ в Україну та з України, сальдо інвестицій за трьома основними формами (прямі, портфельні, інші), ВВП за 2010 – 2024 роки. Це дозволяє оцінити інвестиційну активність, чутливість до зовнішніх і внутрішніх криз, а також потенціал для економічного зростання.

Таблиця 1

Динаміка ВВП, прямих, портфельних та інших іноземних інвестицій України у 2010 – 2024 роках (млн дол. США)

Роки	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Прямі іноземні інвестиції з України	Сальдо прямих іноземних інвестицій	Сальдо портфельних іноземних інвестицій	Сальдо інших іноземних інвестицій	ВВП
2010	6495	736	5759	4 342	-164	136419
2011	7207	192	7015	1 569	-1 878	163160
2012	8401	1206	7195	4 689	-6 576	175781
2013	4499	420	4079	8 787	800	183310
2014	410	111	299	-2 700	-6 340	131805
2015	-458	-51	-407	367	733	90615
2016	3810	16	3794	293	449	93270
2017	3692	8	3684	1 800	482	112154
2018	4455	-5	4460	2 080	-54	130832
2019	5860	648	5212	5 134	-3 031	153781
2020	-868	82	-950	-829	-1 834	155582
2021	6687	-198	6885	1 024	-3 799	199770
2022	1152	529	623	-2 026	-8 299	161990
2023	4247	42	4205	-2 733	17 534	178760
2024	3329	-162	3491	-6 627	14 446	186797

Джерело: складено авторами на основі [11]

У 2010 – 2013 роках спостерігалось стійке зростання прямих іноземних інвестицій, які в

окремі роки перевищували 8 млрд дол., на тлі зростання ВВП. Позитивне сальдо ПІІ свідчило

про активну присутність іноземного капіталу в Україні. У цей період також фіксувалося значне позитивне сальдо портфельних інвестицій, що сигналізувало про привабливість фінансового ринку України.

З 2014 року, у зв'язку з анексією Криму, війною на Донбасі та політичною нестабільністю, обсяги ПІІ різко скоротилися – у 2014 – 2015 роках вони були близькі до нуля або навіть мали негативне значення, що свідчить про відтік капіталу. Водночас негативне сальдо за портфельними й іншими інвестиціями підкреслює зростання ризиків для іноземних інвесторів.

Із 2016 року почалося поступове відновлення притоку ПІІ, яке досягло майже 5,9 млрд дол. у 2019 році. Однак у 2020 році, на тлі глобальної пандемії COVID-19, ситуація знову погіршилася – показник набув від'ємного значення.

У 2021 році фіксується короткочасне поживлення інвестиційної активності, однак з початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році обсяги ПІІ знову суттєво знизилися. У 2023 – 2024

роках спостерігається певне відновлення інвестицій, особливо за рахунок інших іноземних інвестицій (продаж ОЗДП), сальдо яких у 2023 році досягло 17,5 млрд дол., а в 2024 році – 14,4 млрд дол., що свідчить про посилену підтримку у вигляді позик, допомоги та міжурядових програм.

Загалом динаміка іноземних інвестицій в Україні чітко відображає політичну та безпекову ситуацію в країні. Прямі інвестиції залишаються вразливими до зовнішніх шоків, тоді як інституційне середовище та державна політика відіграють ключову роль у стабілізації та стимулюванні притоку капіталу.

Важливим аспектом ефективного функціонування економіки є розуміння взаємозв'язків між динамікою ВВП та прямими, портфельними та іншими інвестиціями. Особливу увагу привертає аналіз цих взаємозв'язків у період з 2010 по 2024 роки, що охоплює як фазу економічного зростання, так і глибокі кризові явища, спричинені збройною агресією, пандемією та іншими факторами нестабільності (рис. 1).

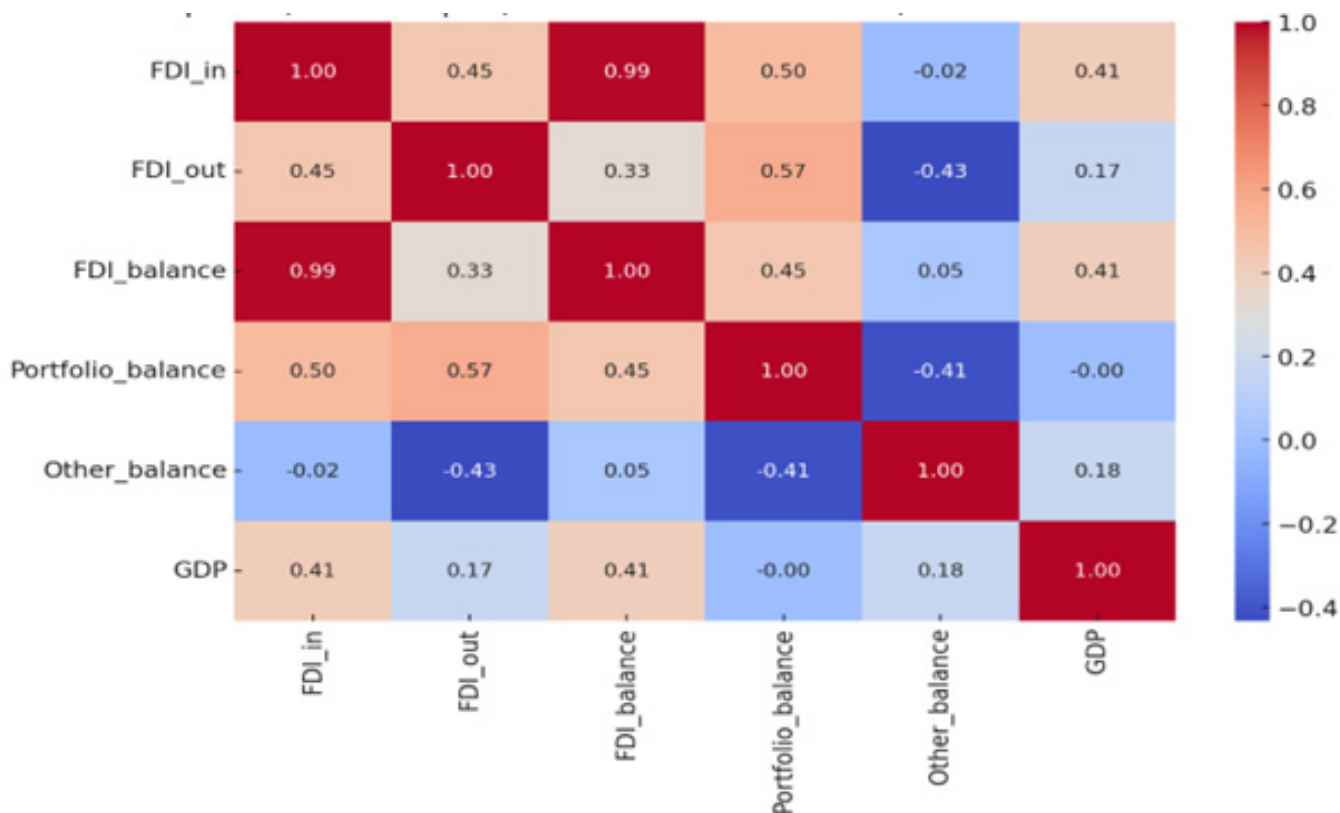

Рис. 1. Кореляційна матриця між ВВП та показниками іноземних інвестицій

Джерело: побудовано авторами на основі даних табл. 1

На основі кореляційного аналізу можна зробити висновок, що найбільший позитивний зв'язок із ВВП мають прямі іноземні інвестиції в Україну (FDI_in) – сильна позитивна кореляція (коефіцієнт кореляції становить 0,41). Сальдо ПІІ (FDI_balance) – також виражена позитивна залежність. Негативна кореляція спостерігається між ВВП та сальдо портфельних інвестицій (Portfolio_balance) та сальдо інших іноземних

інвестицій (Other_balance) – протилежна динаміка, що свідчить про реакцію ВВП на нестабільність короткострокового капіталу.

На основі регресійного аналізу (модель OLS) можна зробити висновок, що найбільш значущими факторами впливу на ВВП (з низьким р-значенням) є: FDI_in (вхідні прямі інвестиції) – статистично значущий предиктор; FDI_balance – також впливає на ВВП, особливо в умовах

стабільного інвестиційного клімату. FDI_out, Portfolio_balance і Other_balance в моделі є статистично незначущі та мають нестабільний вплив відповідно, що пов'язано з турбулентністю воєнного часу, коли короткостроковий капітал поводить менш передбачувано.

Таким чином, ВВП України в значній мірі залежить від припливу ПІІ, які виступають не лише джерелом фінансових ресурсів, але й каналом трансферу технологій, управлінських практик та міжнародної інтеграції. Однак кореляція 0,41 між ПІІ та ВВП – це помірний позитивний зв'язок, але він не є дуже сильним. ПІІ частково впливають на ВВП, але не є вирішальним чи єдиним чинником. ПІІ можуть сприяти зростанню виробництва, впровадженню нових технологій, створенню робочих місць та збільшенню експортних можливостей. Однак для сталого економічного розвитку важливо враховувати й інші чинники, такі як внутрішня інвестиційна активність, розвиток людського капіталу, інфраструктури, а також ефективність державного регулювання.

Інші форми інвестицій (портфельні, інші інвестиції) мають нестійкий характер впливу – як позитивний, так і негативний – залежно від політичного, економічного та безпекового середовища.

У цьому контексті державні ініціативи щодо стимулювання іноземних інвестицій мають бути спрямовані на:

1. Покращення бізнес-клімату – зниження адміністративних бар'єрів, покращення правової системи, захист інвесторів.

2. Стимулювання внутрішніх інвестицій – заохочення місцевих підприємств до інвестування у нові технології та розвиток бізнесу.

3. Розвиток інфраструктури та інновацій – інвестування в інфраструктуру, науки і технології, що дозволяє залучати як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів.

4. Створення стабільного макроекономічного середовища – стабільність валюти, контроль за інфляцією, підвищення рівня довіри до держави.

Державні програми стимулювання можуть бути критичними для забезпечення тривалого і стійкого економічного зростання, коли вони поєднуються з іншими політиками розвитку.

ДИСКУСІЯ

Іноземні інвестиції можуть бути важливим джерелом капіталу, технологій та ноу-хау, які допомагають модернізувати національну економіку, створювати робочі місця та поліпшувати торгові баланси. Це особливо важливо для країн, що розвиваються та мають обмежені внутрішні ресурси для фінансування економічного зростання. Однак, занадто велика залежність від іноземних інвестицій може зробити економіку вразливою до зовнішніх шоків або криз. У разі виходу інвесторів з країни можуть виникнути проблеми з фінансовою стабільністю та економічним зростанням. Ці питання дозволяють створити багатомірну дискусію, яка включає як позитивні, так і негативні аспекти державного регулювання іноземних інвестицій.

ВИСНОВКИ

Іноземні інвестиції є важливим джерелом для розвитку національної економіки, забезпечуючи доступ до додаткових фінансових ресурсів, технологій та інновацій. Вони сприяють модернізації виробничих процесів, створенню нових робочих місць і поліпшенню інфраструктури. У країнах, що розвиваються, притік іноземних інвестицій може відігравати вирішальну роль у стимулюванні економічного зростання. Держава повинна активно втручатися у процес залучення іноземних інвестицій, створюючи сприятливий інвестиційний клімат через полегшення правових та адміністративних процедур, запровадження податкових пільг, забезпечення захисту прав інвесторів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Tymots, M. V., & Stakhiv, H. I. (2023). Finansovi aspekty zaluchennya inozemnykh investytsiy v umovakh voyennoho stanu [Financial aspects of attracting foreign investments under martial law]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economics and society*, 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-70>. [in Ukrainian].
2. Savchenko, M. V., & Stepaniuk, V. L. (2024). Zaluchennia inozemnykh investytsiy v ekonomiku Ukrainy: tendentsiyi, problemy ta perspektyvy povoyennogo vidnovlennya [Attracting foreign investments into the economy of Ukraine: trends, problems, and prospects for post-war recovery]. *Aktual'ni problemy ta ekonomiky – Actual Problems and Economics*, 6(276), 6–15. DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-276-6-15. [in Ukrainian].
3. Babets, I. (2023). Modelyuvannya vplyvu priamykh inozemnykh investytsiy na ekonomiku Ukrainy v umovakh povoyennoyi vidbudovy [Modeling the impact of foreign direct investments on the economy of Ukraine in the conditions of post-war reconstruction]. *Halytskyy ekonomichnyy visnyk – Galician Economic Bulletin*, 1(80), 131–143. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.131. [in Ukrainian].
4. Kravchun, O. (2012). Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання investytsiynoyi diyalnosti v Ukraini [Mechanisms of state regulation of investment activity in Ukraine]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya – Theory and Practice of Public Administration*, 3(38), 323–332. [in Ukrainian].
5. Namliieva, N. V. (2018). Prynypovi osnovy derzhavnoho rehuliuвання investytsiynoyi diyalnosti [Principles of state regulation of investment activity]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and National Problems of Economics*, 23, 96–103. [in Ukrainian].

6. Chaplyak, N. I. (2022). Investytsiyna pryvablyvist Ukrainy: problemy ta shlyakhy vyryshennya v suchasnykh realiakh [Investment attractiveness of Ukraine: problems and solutions in modern realities]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economics and society*, 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-802>. [in Ukrainian].
7. Vengurenko, T. H., & Plakhotniuk, V. V. (2020). Analiz investytsiynoyi pryvablyvosti Ukrayiny [Analysis of the investment attractiveness of Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, 4, 103–111. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-103-1113>. [in Ukrainian].
8. Bakhur, N. V. (2021). Investytsiynе zabezpechennya rozvytku rehioniv Ukrayiny: problemy ta shlyakhy yikh vyrishennya [Investment provision for the development of Ukraine's regions: problems and solutions]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 7. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.7.85. [in Ukrainian].
9. Luhova, M. S., Tymbalyuk, I. O., & Pavlika, N. V. (2022). Invesytsiyna diyalnist rehionu v umovakh yevropeyskoi intehratsiyi: retrospektyvnyy analiz ta napryamy aktyvizatsiyi: monohrafiya [Investment activity of the region in the context of European integration: retrospective analysis and direct activation: monograph]. Lutsk: Vezha-Dryk [in Ukrainian].
10. Pro rezhym inozemnoho investuvannya: Zakonu Ukrayiny vid 19 bereznya 1996 roku № 93/96-VR [For the foreign investment regime: Law of Ukraine dated March 19, 1996 No. 93/96-VR]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Ofitsiynnyy sayt Minfin [Official website of the Ministry of Finance]. (2025, April 12). Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> [in Ukrainian].